

Victoria Golovey. The Aesthetic Dimension of Sacred Worldview. The categorical status of the sacred in aesthetic discourse has been conceptualized. The idea of the genetic relationship between the sacred and the aesthetic as the cornerstones of the human spirit has been substantiated, manifested in the works of man as an infinite desire sensually shaped articulation of the ultimate meaning of life. Aesthetic mode of sacred revealed in his inexhaustible expressive potential. The symbolic nature of aesthetic expression makes possible the representation of the sacred in the various forms of culture (language, myth, religion, art) as the embodiment of the ideal in the real, transcendent in the immanent. Highlights the value category of «sacred» aesthetic categories «beautiful», «ecstatic», «tragic», «sublime». The evolution in the aesthetic perception of the sacred: if the primitive and ancient forms of the sacred religious beliefs could be seen as a terrible and even ugly, then with the gradual elimination of its negative connotations aesthetic component in the perception of the sacred revealed in contemplation exciting, sublime and beautiful. In the experience of the sacred aesthetic often takes the form of the ecstatic. Extraordinary and at the same time the fundamental existential condition (grogginess, paroxysm, exaltation, ecstasy), effecting a cathartic effect on humans, strong affective feelings converted into enlightenment and bliss. In the tragic experience of the sacred achieved sublimation and maximum voltage feelings associated with major existential moments of human existence was revealed dialectic catharsis and pathos, affirmation of life and death, happiness and suffering, fear and hop . Most adequately characterizes the aesthetic mode of sacred category of «sublime» with its connotations of infinity, immensity, greatness. It turns out structural and functional relationship of the sacred and the aesthetic on the ontological and phenomenal levels. It's concluded that at the phenomenological level, the notion of «aesthetic» refers limitless expressive potency sacred, all kinds of sensory perception and experience of various forms of its manifestation; ontological aspect mediates aesthetic transcendence and immanence of the sacred measurement .

Key words: sacred, aesthetic, beautiful, sublime, tragic, art, symbolic, transcendental.

Стаття надійшла до редколегії
20.03.2014 р.

УДК 130.2:75.03(477)

Наталія Дем'янова

«Етніка» в сучасному живописі: на прикладі українського та сибірського мистецтва

У межах публікації коротко схарактеризовано сучасні художні спрямування, що містять етнічну основу.

Ключові слова: етноживопис, неоархаїка, неоміфологізм, неовізантизм, неопримітив, неонаїв, неофольклоризм, необароко, етноархаїка, етнофутуризм, етномодерн, етноавангард, етностиль, етноарт, археоарт, археоархаїка, археоавангард, українське образотворче мистецтво, сибірське образотворче мистецтво.

Постановка наукової проблеми та її значення. ХХ та початок ХХІ ст. характеризуються небувалими процесами активізації етнокультури, своєрідного «етноренесансу» та художньої «археології» у світовому масштабі на фоні тотальної глобалізації. Яскраве вираження ця тенденція отримала і в мистецтві, що, за словами В. Щербаківського, є найшляхетнішим і найнезалежнішим проявом української народної душі [8].

Оскільки в різновекторному світі образотворчого мистецтва все чіткіше звучить голос «етно», то настав час підсумувати та об'єднати всі стилі, напрями та течії, що репрезентують цю ідею, за спільними характеристиками. Сучасні українські художники, шукаючи власних креативних шляхів розвитку й одночасно використовуючи багатий мистецький арсенал із досвіду минулих епох, створили сприятливі умови для унікального синтезу різночасових традицій. Отже, починаючи від часів модерну та авангарду й закінчуючи сьогодні, ми є свідками виникнення та еволюції різномірних проявів симбіозу «ретро» й «нео», індивідуальних трансформацій та інтерпретацій, які дрейфують від одного стилістичного спрямування до іншого, однак мають спільну мету – збереження етнокультурної ідентичності українського мистецтва.

© Дем'янова Н., 2014

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Загальна хвиля етноренесансу (і не лише в Україні) містить такі художні спрямування, як неoarxaїка, неоміфологізм, неовізантизм, неопримітив, неонаїв, неофольклоризм, необароко, а також етноархаїка, етнофутуризм, етномодерн, етноавангард, етностиль, етноарт або археоарт, археоархаїка, археоавангард та інші новітні течії. Як бачимо, усі терміни містять на початку слова морфеми «нео», «етно» або «архе». Ці спрямування, хоча й мають широкий стилістичний діапазон, пов'язані спільною ідеєю ретрансляції художніх традицій минулого та збереження етнокультурної ідентичності. Іноді ці явища ототожнюють і вони відрізняються лише назвами, в іншому випадку один і той самий твір відносять до кількох спрямувань одночасно.

Наприклад, в українській мистецтвознавчій критиці частіше трапляються терміни «неоміфологізм», «неовізантизм», «необароко», «неонаїв», «неопримітив», «неофольклоризм» як напрями-ретранслятори художніх традицій минулого, як трансформація різночасових елементів у різних інтерпретаціях, як синтез традиції та новації з індивідуальним баченням і манерою художника. Сибірське мистецтво цього ж напрямку отримало назви «етнофутуризму», «етноархаїки», «археоарту». На різноманітних виставках та в інтернет-магазинах і галереях живопис, що має етнічне наповнення, називається «етностилем», «етноживописом», стилем «фолк». Під цю категорію потрапляють твори, що містять будь-які елементи «етно»: сакральні знаки, обереги, магичні символи, ієрогліфи, пентаграми, орнаменти, тотеми, зображення язичницьких божеств, міфічних персонажів, архетипів, ритуальних дійств, стилізованих красевидів, людей у традиційному вбранні, народної стихії, яскравої сільської ідилії, археологічних артефактів, історичних подій, етногонічних та космогонічних тем й інших етнічних мотивів. За якими ж категоріями вимірювати вміст «етно» у творчості художників? Це поняття визначається не предметно-тематичною своєрідністю творів, а їхніми формально-стилістичними маркерами [5].

Ліщинська О. І. вбачає явище етноренесансу як протидію нівелюючому впливу глобалізації та визначає неофольклоризм як характерну ідею сучасної української культури. Вона вважає сутнісними особливостями українського мистецтва ХХ ст. культ старовини, етнічних джерел культури, архетипічність творчого мислення, неоміфологізм. Дослідниця визначає «неофольклоризм як ідею внесення традиційних етнічних елементів у творчість професійних митців». Органічною ідеєю співзвучною фольклоризму вона вважає й необароковість. «Істотна риса, властива сучасному українському авангардистському мистецтву – це неофольклоризм і неоміфологізм, засновані на архетипічності та екофілійності барокового світосприйняття. Аранжування козацької символіки, неoarxaїку та неосимволізм, декоративний експресіонізм «необароко» вважають чи не найвизначнішою стильовою лінією в сучасному українському мистецтві» [3].

Велика кількість дослідницьких робіт присвячена наївному малярству й народному примітиву, значення яких більшість мистецтвознавців ототожнюють. Т. М. Пошивайло-Марченко вважає, що сьогоднішній світ лише тепер починає відкривати для себе таїну українського наїву. І навіть для самих українців цей феномен іще залишається загадкою, оскільки іще до недавня цінність наївних творів визначали, порівняно з професійним живописом, який має зовсім інші закони й іншу природу буття. У межах наївної картини панують лад, рівновага, тут немає місця для зла та насилля, усюди домінують високоморальні етнічні й загальнолюдські гуманістичні ідеали. У свідомості художника живе пам'ять свого народу – він виступає спадкоємцем та автентичним носієм етнокультурних цінностей своїх пращурів [4].

На думку А. А. Тарасенка, неопримітивізм – один із найважливіших напрямів у мистецтві ХХ ст. У дослідженні науковця нас, передусім, цікавить один із двох типологічних напрямів, виділених ним, – фольклорний, що передбачає звернення художників до міфології, «в якому здійснюється ремінісценція мотивів і образів традиційної національної культури в індивідуальній міфотворчості». Для фольклорного напрямку актуальними є епохи, що мали цілісну міфологічну свідомість, він містить елементи архаїчного мистецтва, народного малярства та іконопису. Для цих творів властиві цілісність, високий ступінь узагальнення форми, звернення художників до алегорії, метафори, гіперболи, а також поєднання християнського світовідчуття з язичницьким [6].

С. М. Власенко, аналізуючи українське «наївне» мистецтво ХХ – поч. ХХІ ст. засвідчує його самостійну генезу, авторську оригінальність та зв'язок із колективною народною творчістю. «Світотрядні та естетичні засади українського наївізму живляться особливим етноментальним ґрунтом,

генетичним зв'язком з народною орнаментальною культурою, а від фольклору (в тому числі образотворчого) успадковуються синкретизм і колективність мислення, варіативність і канонічність, спадкоємність передачі традицій», через фольклор проявляються міфологічні образи, засвоєні на рівні архетипу та в процесі спілкування з традицією». Автор вважає наївне мистецтво естетичним виявом етнокультури [1].

Праці українських мистецтвознавців та культурологів на тему етнічного в образотворчому мистецтві співзвучні роботам дослідників сибірського живопису. В. М. Хачатурян відзначає, що архаїка зберігається в культурі й ментальності індивіда не лише у вигляді якихось розрізнених фрагментів, але становить глибинний латентний пласт, окремі елементи якого можуть спорадично «відроджуватися». На сьогодні спостерігається ренесанс культурних форм, генетично висхідних до архаїки й різною мірою трансформованих та модернізованих. Дослідниця залишає поза увагою «короткочасні спорадичні прориви тих чи інших елементів архаїчного субстрату», маючи на увазі звернення до архаїки в індивідуальній творчості, як такі, що не викликають значних соціокультурних трансформацій. Важлива також думка про те (вона безпосередньо стосується й образотворчого мистецтва), що функціональна значущість культурних форм, які стосуються архаїчного субстрату, зростає спорадично – переважно в транзитивні епохи, коли система, що переживає переструктуризацію, починає активно використовувати наявний у її розпорядженні фонд культурних форм і здійснює їх рекомбінації [7].

І. П. Решикова докладно вивчає художній напрям етноархаїки, зазначаючи, що термін іще не стабільний та етимологічно споріднений із поняттями «сибірської архаїки, археоарту, неоархаїки, археоавангарду. Розкриваючи зміст напрямку, дослідниця відзначає, що «стародавність прочитується художниками як сукупність текстів (у ролі яких виступають археологічні та етнографічні артефакти), точніше – конструюється ними як знаково-символічна система». Основними рисами етноархаїки науковець називає еkleктичність, тяжіння техніки до колажності та спрощеної графічності, космогонічність, екзотичність, семіотичність, цитатність («Зовнішня, формальна схожість, упізнаваність зображених “старожитностей” роблять напрям етноархаїки брендом постмодерністського «актуального» мистецтва»). Водночас вона не припускає в межах напрямку стилізації та наслідування [5], хоча як стилізація, так і наслідування певною мірою властиві етноархаїчним творам. Т. С. Коробейникова вважає, що художні роботи, у яких наявні етнічні теми, можна сміливо відносити до етноархаїки, етноарту або будь-якого іншого поняття, сформованого з використанням частки «етно-» [2].

Часовий відтинок між сучасним живописом і культурою, що представлена на полотнах, є різним. Сибірське мистецтво синтезує та ретранслює дійсно архаїчну культуру корінних етносів. В українському живописі ці межі є досить різноманітними, адже це мистецтво містить ремінісценції культури різних історичних періодів: архаїчної трипільської символіки, скіфської етніки, язичницьких мотивів, візантійської традиції, парсунного живопису, козацького бароко а також перманентного народного малярства. Отже, українські художники спираються на порівняно багатший стилістичний досвід, часовий простір якого коливається від архаїчних часів до відносно недавніх історичних періодів. Спільним як для українського, так і для сибірського образотворчого етномистецтва є ретроспективне спрямування, поєднання традиції та новації, семіотичність, декоративність, стилізація та деформація, спрощення форми, репрезентація «душі народу» засобами мистецтва, а також індивідуальне сприйняття етнічних цінностей та передача художнього тексту у власній інтерпретації.

Висновки й перспективи подальших досліджень. На сьогодні мистецтвознавці та культурологи оперують різними термінами для означення ретроспективних тенденцій в образотворчому мистецтві, які іще не повністю визначені й типологічно окреслені, не мають чітких стилістичних кордонів, але дають змогу певною мірою класифікувати твори мистецтва за їх етнічною спрямованістю.

Джерела та література

1. Власенко С. М. Традиції народної картини в сучасному українському «наївному» мистецтві. Традиція і культура. Новий акрополь / С. М. Власенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://newacropolis.org.ua/ua/study/conference/archive.php?thesis=4817>
2. Коробейникова Т. С. Археоарт как отличительная черта творчества Сибирских художников-авангардистов 60–80-х гг. XX в. Кінець форми / Т. С. Коробейникова // Вестник ТГУ №361 /01-08-2012 С. 51-54 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/361/image/361-051.pdf>

3. Ліщинська О. І. Неофольклоризм як ідея сучасної української художньої культури / О. І. Ліщинська // Збірник наукових праць Гілея : наук. вісник. – Вип. 65 (2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2012_65/Gileya65/F33_doc.pdf
4. Пошивайло-Марченко Т. М. Український наїв: особливості народної картини кінця XIX – XX століття / Т. М. Пошивайло-Марченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.culturalstudies.in.ua/knigi_6_10.php
5. Решикова И. П. Археарт и археология / И. П. Решикова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ултургашев.рф/index.php/arheoart-arheologiya.html>
6. Тарасенко А. А. Міфологічні мотиви і образи в образотворчому мистецтві Одеси останньої третини XX – початку XXI століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.05 – «Образотворче мистецтво» / А. А. Тарасенко. – Х., 2007.
7. Хачатурян В. М. Феномен архаизации в культурной динамике: автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра культурологи : спец. 24.00.01 – «Теория и история культуры» / В. М. Хачатурян. – М., 2011.
8. Щербаківський В. М. Українське мистецтво / В. М. Щербаківський // Вибрані неопубліковані праці. – К. : Либідь, 1995. – С. 288, 102–103

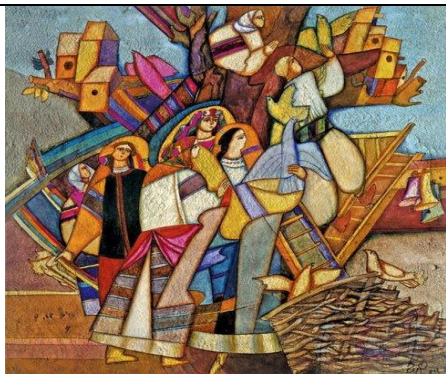
Демьянова Наталья. «Этно» в современной живописи: на примере украинского и сибирского искусств. В рамках публикации дается краткая характеристика современных художественных направлений, содержащих этническую основу.

Ключевые слова: этноживопись, неoarхаика, неомифологизм, неовизантизм, неопримитив, неонаив, неофольклоризм, неobarокко, этноархаика, этнофутуризм, этномодерн, этноавангард, этностиль, этноарт, археоарт, археоархаика, археоавангард, украинское изобразительное искусство, сибирское изобразительное искусство.

Demyanova Nataliya. «Ethno» in contemporary art: for example Ukrainian and Siberian art. With in the limits of the publication is provided a brief characteristic of artistic trends of the contemporary art, containing ethnic basis.

Key words: ethnoart, neoarchaic, neo mythology, neovizantizm, neoprimitiv, neonaiv, neofolk, neobaroque, ethnoarchaic, ethnofuturism, etnomodern, etnoavangard, ethnostyle, etnoart, archeoart, archeoarchaic, archeoavangard, Ukrainian Art, Siberian art.

Ілюстрації

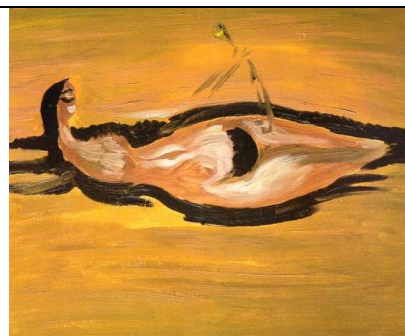
Феодосій Гуменюк. *Зустріч весни.*

Валерій Франчук. *Апостоли Петро і Павло.*

Олексій Потапенко. *Воли мої.*

Геннадий Райшев. *Женщина-земля.*

Олександр Чегорка. *Боги України.*

Григорий Краснов. *Похорони вождя.*

Сергей Дыков. *Умай Эне.*

Алексей Ултургашев. *Солнечный Б'зых.*

Стаття надійшла до редколегії
11.03.2014 р.

УДК 347.96:

Галина Кутузова

**Становлення й концептуалізація проблеми естетичної свідомості:
філософський аналіз**

У статті здійснено філософський аналіз проблеми становлення й концептуалізації естетичної свідомості. Досліджено праці зарубіжних і вітчизняних науковців.

Естетичну свідомість розглянуто як форму або частину суспільної свідомості.

© Кутузова Г., 2014